

محمدعلی شاه قاجار در تبعید

رزیتا میری

محمدعلی شاه قاجار پسر ارشد مظفرالدین شاه قاجار و تاج‌الملوک دختر امیرکبیر ملقب به «ام‌الخافان» در سال ۱۲۸۹ هـ.ق در تبریز متولد و در سال ۱۳۱۴ هـ.ق به ولیعهدی انتخاب شد.

در سال ۱۳۲۲ مظفرالدین شاه، که برای بار سوم عازم اروپا شده بود، محمدعلی میرزا ولیعهد را از تبریز احضار کرد و به جای خویش به نیابت سلطنت برگزید. محمدعلی میرزا سه هفته پیش از مرگ مظفرالدین شاه به تهران وارد شد، قانون اساسی را که پدرش صحنه گذاشته بود امضاء کرد و در چهارم یا به روایتی پنجم ذی‌الحجه ۱۳۲۴ تاجگذاری نمود و سپس متمم قانون اساسی را که مجلس تصویب کرده بود توشیح نمود. در مراسم تاجگذاری محمدعلی شاه کلیه وزیران، سفیران، نمایندگان سیاسی خارجی، روحانیان، اعیان و اشراف حضور داشتند ولی از نمایندگان مجلس دعوتی به عمل نیامده بود. و این امر بی‌اعتنایی شاه را نسبت به مجلس نشان می‌داد.

ماهیت استبدادی شاه از یک طرف و تشویق روسها از طرف دیگر سرانجام شاه را به مخالفت با مشروطیت واداشت و با وجود اینکه در ابتدا موافقت خود را با مشروطیت اعلام کرده بود و ظاهراً از آن پشتیبانی می‌کرد، ولی تلاشهای مخفیانه‌ای برای نابودی مشروطیت آغاز نمود و در این راه از حمایت روسها نیز برخوردار بود. پس از آن شاه تصمیم گرفت میرزا علی اصغرخان امین‌السلطان (اتابک) را به عنوان صدراعظم خود انتخاب کند. از این رو وی را از اروپا احضار کرد ولی علی‌رغم مخالفت‌های مشروطه‌خواهان، از جمله آیت‌الله طباطبائی، با این انتخاب، امین‌السلطان را به صدارت برگزید.

امین‌السلطان پس از مطالعات بسیار به این نتیجه رسید که باید شاه و مشروطه‌خواهان را آشتی دهد. بدین منظور نوشته‌ای از شاه در حمایت از مشروطیت گرفت و آن را در مجلس خواند. در آن روز هنگامی که از مجلس خارج می‌شد هدف گلوله قرار گرفت و

جان سپرد. پس از مرگ امین‌السلطان (اتابک) به ترتیب: میرزا احمدخان مشیرالسلطنه، میرزا ابوالقاسم خان ناصرالملک، و حسینقلی خان نظام‌السلطنه مافی هر کدام مدتی در مقام صدارت قرار گرفتند. در دوران رئیس‌الوزرای نظام‌السلطنه مافی شاه مورد سوء قصد قرار گرفت ولی آسیبی به وی نرسید. پس از چند روز نظام‌السلطنه مستعفی شد و مشیرالسلطنه به جای وی نشست.

یکی از روزهای سال ۱۳۲۶ محمدعلی شاه به طرف باغشاه حرکت نمود و قصد اصلی‌اش از این عزیمت فراهم آوردن تدارکات لازم جهت سرکوبی مجلس و مشروطه‌خواهان بود. از این رو، قوای قزاق به فرماندهی لیاخوف روسی به سوی مجلس روانه شدند، مجلس را به توپ بستند، و عده‌ای از نمایندگان و افراد سرشناس را دستگیر نمودند. مشروطه‌خواهان پس از درگیری بین مردم و نیروهای قزاق به علت اینکه قدرت مقاومت لازم را در خود نمی‌دیدند عقب نشستند و عده‌ای از آنان به سوی پارک امین‌الدوله رفتند. قزاقها چند تن از مشروطه‌خواهان، از جمله آیات طباطبایی و بهبهانی را دستگیر کردند و چند تن دیگر را در باغشاه به وضع فجیعی به قتل رساندند. در این زمان مجلس تعطیل شد. هنگامی که خبر به توپ بستن مجلس و سرکوبی مشروطه‌خواهان به شهرهای مختلف ایران رسید مردم سر به شورش برداشتند و این شورشها به قیامهایی در تبریز، گیلان، منطقه بختیاری، ... شد. به دنبال آن، مشروطه‌خواهان عازم فتح تهران شدند. شورش مردم در شهرهای مختلف در مخالفت با محمدعلی شاه هر روز اوج بیشتری می‌گرفت و اعلامیه‌های مراجع عتبات مبنی بر ضرورت مبارزه با استبداد و حمایت از مشروطه، به این شورشها بیشتر دامن می‌زد، و مردم را در مبارزه مصمم‌تر می‌کرد.

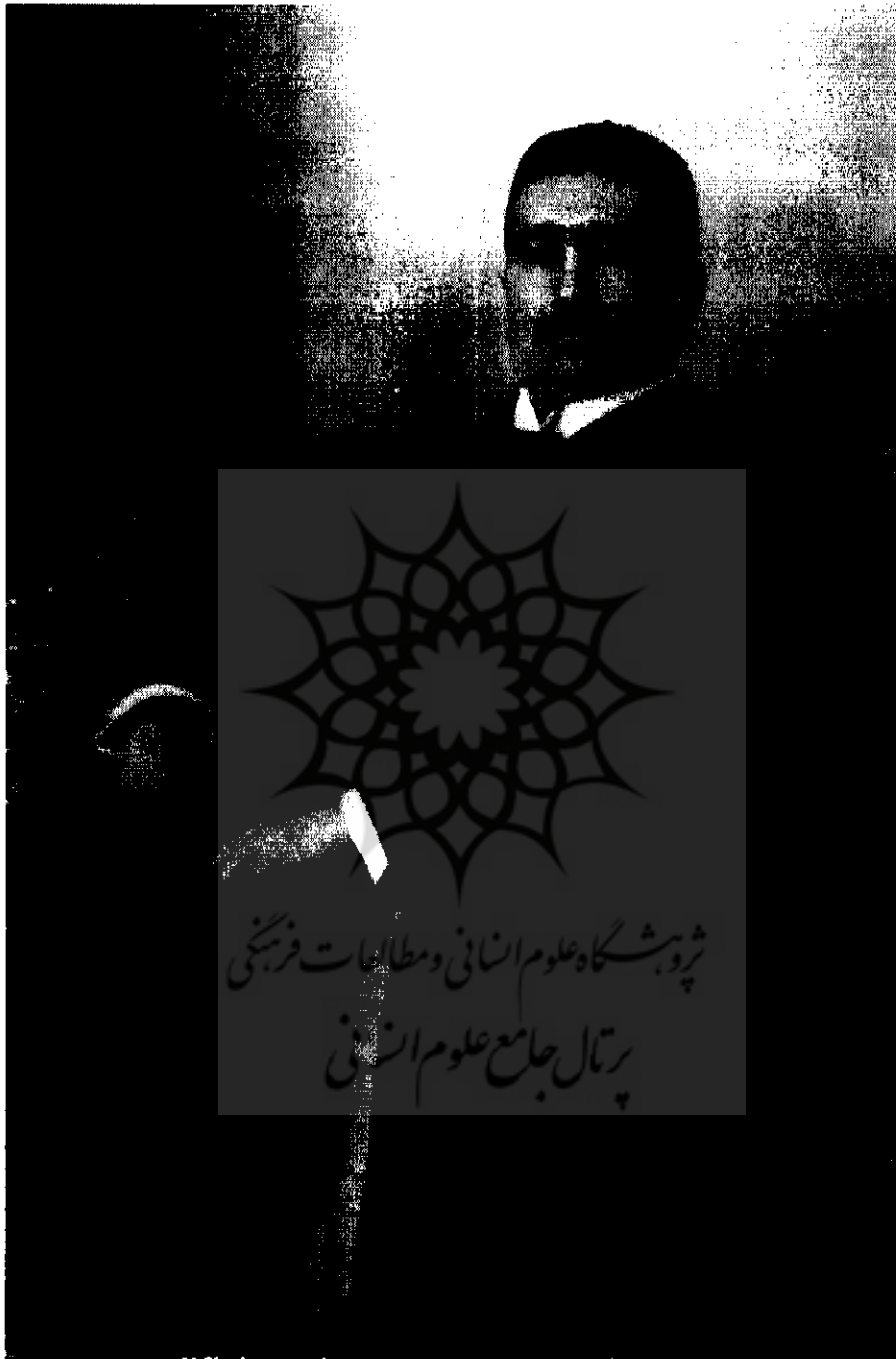
در سال ۱۳۲۷ هـ ق نیروهای شاه پس از دو روز مقاومت در برابر مشروطه‌خواهان، سرانجام شکست خوردند، مشروطه‌خواهان تهران را تسخیر کردند و محمدعلی شاه به سفارت روسیه در زرگنده پناه برد. فاتحان تهران در بهارستان شورایی تشکیل دادند، محمدعلی شاه را از سلطنت خلع کردند، پسرش احمد میرزا را به سلطنت برگزیدند و شاه مخلوع را از کشور تبعید نمودند. محمدعلی میرزا تحت حمایت قزاقهای روس عازم بندر ادسای روسیه شد. در انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ م کمونیستها بندر ادسار را مورد حمله قرار دادند. بنابراین محمدعلی میرزا به اتفاق خانواده و همراهانش توسط یک کشتی از روسیه به عثمانی رفت و مدتی در آنجا اقامت داشت. سپس عازم اروپا شد و در ایتالیا سکونت گزید. سرانجام در سال ۱۳۰۳ ش در سن ۵۴ سالگی در ایتالیا درگذشت.

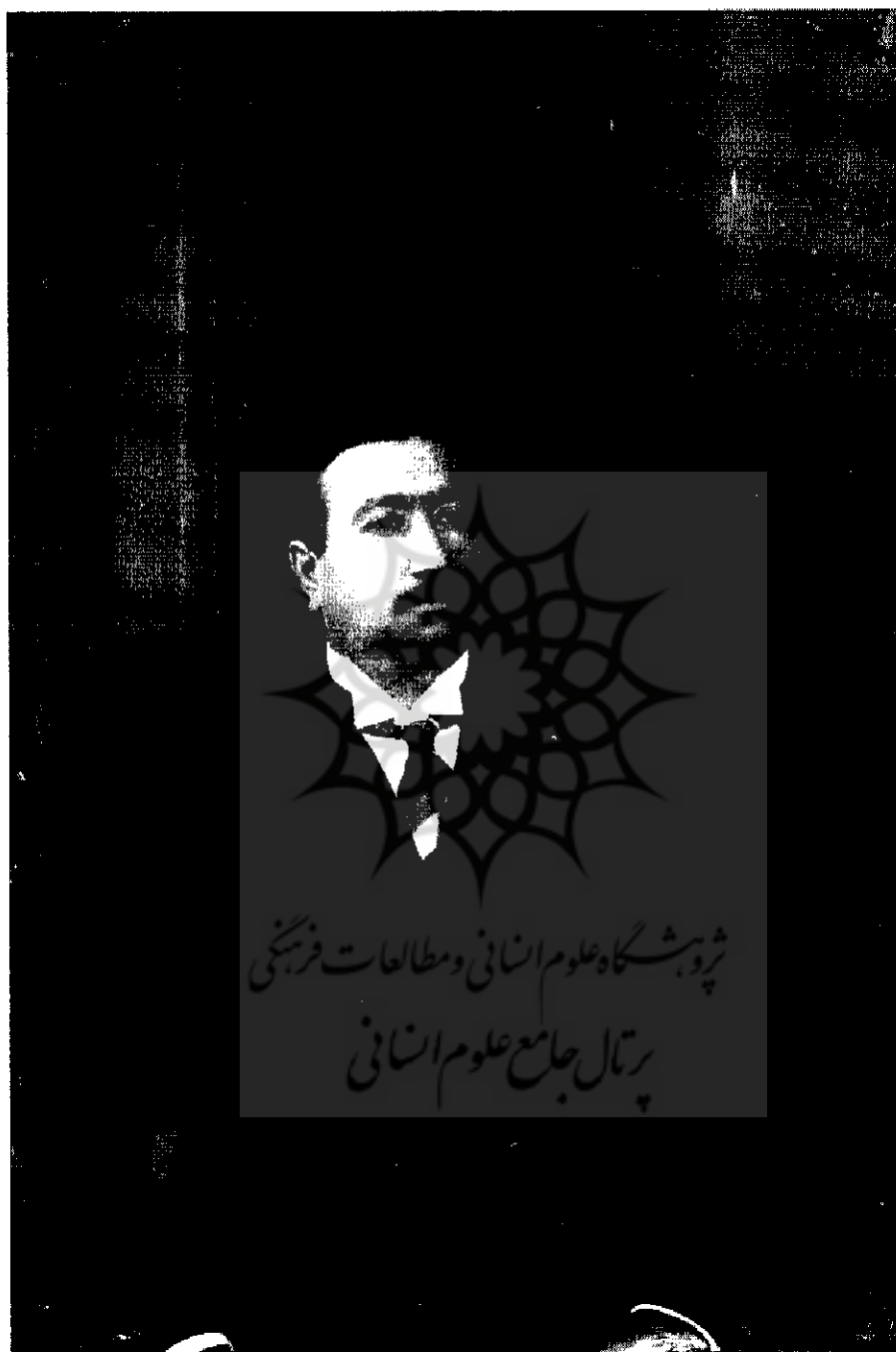
رجال و مقامات دولتی در مراسم سلام محمدعلی شاه... ۱. احمد میرزا قاجار (ولیعهد) ۲. احمد مشیر السلطنه (صدر اعظم)
۳. حسین پاشا امیربهادر ۴. مهدیقلی مجدالدوله ۵. اسماعیل میرزا مسعود | ۳۹۵-۶

محمدعلی میرزا قاجار به اتفاق همسر و فرزندان خود سوار بر قایق هنگام تبعید در بندر آدهسای روسیه [۲۸۰-۶]

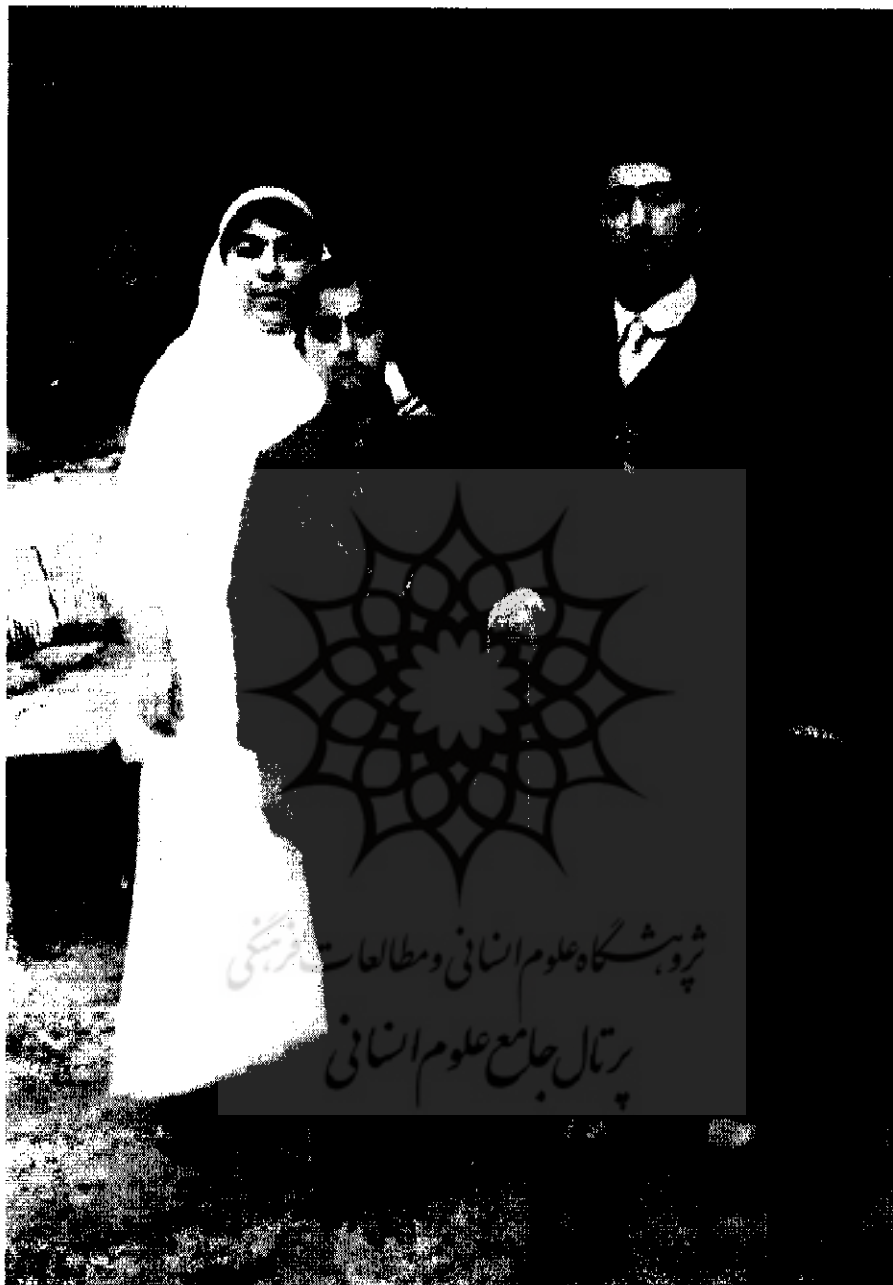

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

محمدعلی میرزا فاجار بهنگام تبعید در بندر آدسا | ۲۷۳-۱۶

محمدعلی میرزا قاجار بانفاق سلطان محمود میرزا و فخرالتاج معیری در ایام تبعید
در بندر آدسای روسیه [۱-۲۴۲۴]

سلطان مجید میرزا فرزند محمدعلی شاه قاجار در سنین کودکی به هنگام اقامت
در بندر آدسای روسیه | ۲۶۸-۱۶

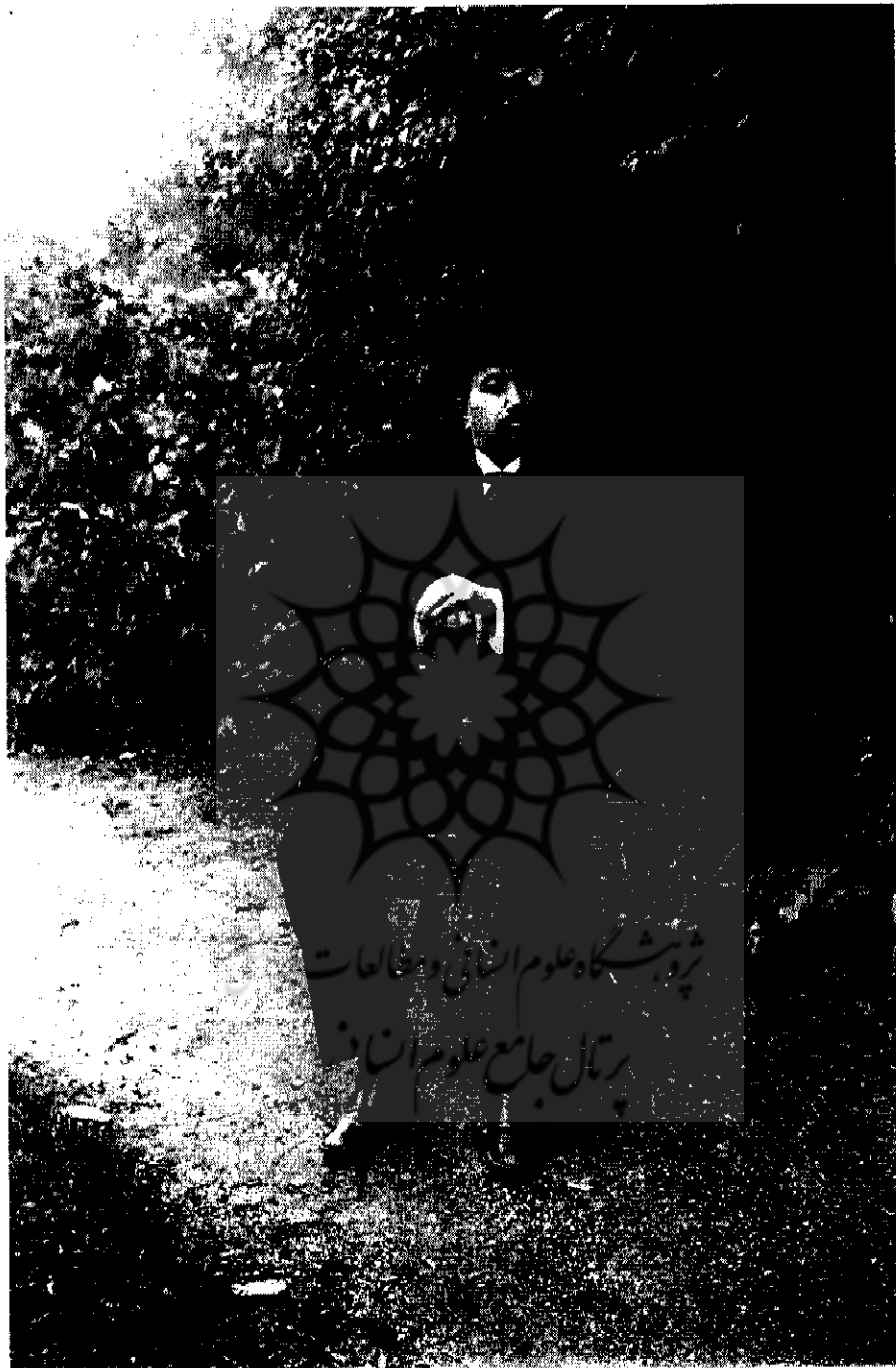
محمد علی میرزا قاجار و همسرش ملکه جهان در ایام تبعید در بندر آدسا | ۱۲۶۴-۱۶

ملکه جهان (همسر محمدعلی شاه) به اتفاق چند تن از خدمه و فرزندان خود
در ایام تبعید در بندر آدسای روسیه [۱۲۶۳-۶۴]

محمدعلی میرزا قاجار به اتفاق همسر و فرزندانش در ایام تبعیدی در بندر آدسا،
سلطان مجید میرزا، سلطان محمود میرزا، خدیجه خانم (معروف به پرنسس)، ملکه جهان،
شاهزاده کامرانی (فرزند کامران میرزا) | ۶-۲۶۸

محمدعلی میرزا قاجار در ایام تبعید در بندر آدسای روسیه | ۲۶۷-۱۶

ملکه جهان (همسر محمدعلی شاه) به اتفاق دو تن از خدمه خود در مقابل عمارت محل سکونتشان در بندر آدهسای روسیه | ۲۷۵-۶

محمدعلی میرزا قاجار هنگام تجمید در استانبول: نشسته از راست به چپ ابوالفتح میرزا سالار الدوله، محمدعلی میرزا قاجار، دختر خردسال سالار الدوله، مفرد میرزا موقن الدوله، ایستاده پسر موقن الدوله | [۲۲۲۲-۴]

محمدعلی میرزا قاجار به اتفاق چهار تن از فرزندان خود در ایام تبعید در استانبول، سلطان مجید میرزا،
خدایچه معروف به پرنسس، محمدعلی میرزا، احمدشاه قاجار، سلطان محمود میرزا [۱۱-۲۴۲۱]

محمدعلی شاه فاجار و پسرش سلطان مجید میرزا در استانبول [۱۶۲۲۳-۱۶]

احمدشاه قاجار با اتفاق چند تن از رجال و شامزادگان قاجاریه به هنگام شرکت در مراسم تشییع جنازه محمدعلی میرزا قاجار در سال ۱۲۴۱-۱۳۰۴ | ۱-۲۴۱۴

ردیف جلو سلطان مجید میرزا قاجار، احمدشاه قاجار، رضا ارفع (پرنس ارفع الدوله)، سلطان محمود میرزا قاجار

احمدشاه قاجار و برادرانش باتفاق جمعی از رجال و شاعران قاجاریه به هنگام شرکت در مراسم تشییع جنازه محمدعلی میرزا در ایتالیا | ۲۴۱۵-۱

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رنگار جامع علوم انسانی

مراسم تشییع جنازه محمدعلی میرزا قاجار در ایتالیا | ۱۳۰۳-۰۳-۱۹

اهدای تاج گل به نام موسیقیتی بر روی جنازه محمدعلی میرزا قاجار [۱۳۴۱۷-۱]

